

EL SISTEMA SUCCESSORI CATALÀ I EL CANVI SOCIAL

Josep M. Puig Salellas

El canvi experimentat en les modernes estructures sociològiques de Catalunya està influenciat d'alguna manera, com no podia ser altrament, pel capteniment jurídic dels ciutadans del Principat.

En aquestes notes, ni que sigui breument i com a simple aproximació al problema, a mi m'agradaria examinar quin pugui ser l'impacte d'aquella mutació en matèria successòria i, més específicament, les alteracions que puguin haver-se experimentat en el sistema successori que, per a entendre'ns, qualificaria de tradicional o de típicament català, tot això evidentment de cara a les actualitzacions que calgui introduir en el nostre sistema jurídic, a l'empar de la competència exclusiva recollida a l'art. 9.2 de l'Estatut.

Si haguéssim d'especificar els elements característics del sistema que he qualificat ja de tradicional, ens podríem situar en la societat que viu el canvi de segle o, més pròpiament, potser, els anys anteriors a la guerra europea del 14-18. Es tracta més pròpiament d'un sector de la societat catalana relativament reduït numèricament, si es té en compte tota la població del Principat, però que és l'únic sector jurídicament rellevant, almenys en línies generals; una part important d'ell actua sota els esquemes organitzatius propis de la família rural, que resumiríem en els següents trets:

1.— *La preocupació pel manteniment de la unitat del patrimoni.* En unes estructures econòmiques no massa grans, interessa el manteniment de la connexió de la base patrimonial i, fins i tot el seu increment, i és prou conegut, per exemple, en aquesta direcció, el procés constant de la societat catalana cap a la configuració d'una legítima curta i pagadora en metàl·lic, a fi d'aconseguir la consolidació jurídica de la figura de l'hereu únic, prou recomanable des d'un punt de vista econòmic, que són, a més, elements típics d'aquella unitat patrimonial:

a) D'una banda, l'existència d'una sola administració dels diferents blocs patrimonials de la família i, així, els béns de la dona es concebeixen com a béns dotals, amb la qual circumstància, per ser el dot un concepte sotmès bàsicament a l'administració del marit, aquest controla la gestió total del patrimoni familiar, el qual, premort el cap de casa, si aquest és el cas, continua sotmès a una sola administració, a través de la mecànica de l'usdefruit viudal de regència.

b) D'altra, la tendència a la institució d'un mateix hereu pel pare i per la mare, que porta a l'acumulació de patrimonis o, si la mare només és titular del dot, a l'increment indirecte de la massa patrimonial de la família, en evitar la restitució a un tercer.

2.— *La vinculació permanent del patrimoni a la família.* Es persegueix, com a objectiu important el manteniment de patrimoni, bàsicament un patrimoni rural, en la família d'origen.

L'assoliment de l'objectiu pot venir a través de diferents mecanismes, dels quals cal evidenciar-ne dos:

a) D'una banda, l'adopció de crides successòries preventives per a aquelles situacions que podrien provocar racionalment la fuga del patrimoni i, com a típica, la substitució fideicomissària "*si sine liberis dicesserit*", el qual mecanisme consigna la crida dels germans de primer instituït, a fi d'evitar la institució per aquest a l'esposa, que podrà desviar els béns cap un altre nucli familiar, tant si es tornés a casar com si no, en cas de no existir fills del primer casament.

b) D'altra, ja que ella, com acabo d'indicar, si no hi ha fills, podria ser la portella per on podria passar el patrimoni a una família diferent, la presa de posició observada en relació als drets de l'esposa, que es concebeixen com a drets d'abast transitori, concretament, en un usdefruit vidual.

3.— *La preferència de masculinitat.* Es prefereix la transmissió per via masculina del patrimoni, com a regla general, evidentment, no imposada pel legislador, sinó establerta pel testador o convinguda en els capítols per les parts. En realitat, la gent es limita a consagrar una realitat exterior i, de fet, és l'home i no la dona qui apareix preferentment en la realitat econòmica de cada dia, tot assolint, com a lògica conseqüència, un notori protagonisme en matèria de tinença de béns, situació que cal lligar, a més, amb el fet que sigui ell qui perpetua el cognom familiar, i per tant, qui encarna aquella idea dalt indicada de vinculació patrimonial familiar.

Aquesta idea de preeminència econòmica del baró comporta:

a) D'una banda, una marca de consideració important envers l'aptitud patrimonial de la dona casada, consagrada ben gràficament en la presumpció muciàna.

b) D'altra, un intent de protegir-la, a través de la limitació de la possibilitat d'intercedir en favor del marit o de la financiació de les despeses del matrimoni primerament en base als béns del marit, de forma que solament en segon terme poden aquelles gravitar sobre els béns de la dona i encara anteposant els dotals, és a dir, el patrimoni administrat per llei pel marit, als parafernals.

Ara bé, em sembla evident que, com ja he anat apuntant, aquest esquema ja no correspon a la societat catalana d'avui. Però, a fi de situar degudament el tema que estem tractant, cal també pensar que el sistema qualificat de tradicional o de típic no ha estat d'abast tan general com hom podria creure.

Es tracta evidentment de negar que la figura de l'hereu hagués estat sempre l'única opció possible, o gairebé, en els mecanismes successoris de Catalunya. La seva preeminència pot ser presa com a punt de referència inicial, especialment en les hipòtesis successòries al·ludides, que podríem qualificar de rurals, però aquesta preeminència inicial no pot esborrar del mapa els altres elements de judici que s'ofereixen a la consideració de l'interpret. En aquest sentit, cal tenir en compte els elements de judici que s'aporten seguidament:

1er.— Des del *punt de vista històric*, el sistema successori qualificat usualment com de típicament català, que té la seva més alta expressió en la consagració d'una

àmplia llibertat de testar, resultant del vigent sistema de llegítima curta, el pagament del qual és possible en metàl·lic (sistema, que, en definitiva, està pensat en funció de la figura de l'hereu únic, ja que no és altre el su objectiu últim), no és tant antic com podria semblar.

Com és sabut, el Capítol II del "*Recognoverunt Pròceres*" consagrava la llegítima gòtica dels vuit quinzens, establerta a la llei II, títol I, llibre II del *Fuero Juzgo*: "*item quod haereditas deffuncti dividatur in quindecim partes, et quod octo partes legitima sint*". I aquest és el sistema que pot prendre's, en general, com a punt de partida, és a dir, com a vigent, per a tot el país. Tanmateix, amb el temps, l'observància devia anar perdent àmbit i la penetració, lenta però implacable, del "*ius commune*" havia de ser decisiva per al canvi. És d'observar, per exemple, que les "*Consuetudines Ilerdenses*" (1228) establien ja la llegítima justiniana, la qual cosa no deixa de ser lògica, si pensem que Lleida i, més concretament, la seva Universitat, fou un dels principals focus autòctons de penetració del nou dret. Similarment feia el "*Llibre de les Costums de Tortosa*" (1.279) en els seus costums 22 i 29, al llibre VI, epígraf 4.

El problema fa crisi en 1.333, quan Alfons III, a les Corts de Montblanc, en el seu capítol 27, pren posició per la llegítima romana: "*Ordena, que en aquells llocs en los quals en comptar la llegítima a la Ley Gottica fins ara es observada, aquella foragitada, sie observada de aqui avant la Ley Romana*". Evidentment, no es tractava d'aplicar la llegítima prejustiniana del quart, sinó la Novela XVIII, a la qual l'Emperador, "*sentint-se avergonyit que fos tan reduïda*", l'eleva al terç i encara, si els fills són més de quatre, a la meitat. Però, d'altra banda, el desenvolupament posterior del test legal reconeix que ja "*és costum de Catalunya segons llei Romana que si són quatre fills, o tres, o dos, o hu deuen haver entre tots la terça part dels bens del Pare, e mare per legitima de aquelles*", amb la qual cosa, com era habitual a la mecànica legislativa del Principat, la Constitució no feia sinó rebre un ús consagrat pel poble. Tanmateix, aquesta actitud popular no era uniforme i la pròpia disposició, en la part final del seu text, indica que "*aquella Ley Gotica en aquest cas se serva envers Tarragona, envers Cervera e en alguns altres Locs, e per tota Castella. Mes la dita Ley Romana se serva per totes cosas per al tres Locs, lo contrari se serva en Barcelona, car la heretat es divisa en quinze parts e vuit son legitima qui es divisa entre Fills*".

Aquesta situació del dret de Barcelona, tanmateix, devia trobar-se en franca erosió. El cas és que deu anys després, el 1.343, en una pragmàtica d'1 de Març, Pere III, "*attendentes pro parte dilectorum, et fidelium nostrorum Consiliarorum Proborum Hominum et Universitatis Civitatis Barchinonae*", altera expressament el sistema de la llei gòtica, establint com a privilegi de la capital la llegítima del quant, que apareix a Catalunya per primera vegada. El criteri és referma en el text de les Constitucions, i així en el llibre VI, títol V, paràgraf 1, s'afirma que "*mas vui per Privilegi en Barcelona, la legitima es quarta part de la heretat del Deffunet*".

Amb tot, no és fins 1.585, en les Corts de Montçó que, sota la signatura del príncep Felip, lloctinent del seu pare Carles I, el criteri es generalitza a tot el Principat, i, així, la Constitució al llibre VI, títol V, paràgraf II, que comença amb la famosa frase "*Zelant la conservatio de las Casas principals*", consagra el nou siste-

ma: "*statuim y ordenam ab consentiment de la presente Cort, que la legítima per a tots los Fills, y Fillas, encara que sien major numero de quatre, no sie sino la quarta part dels bens del Defunct*". Com és sabut, a més, el nou text permet que el pagament es faci "*ab diners, estimada la valor dels bens del Deffunct, o ab propietats inmoebles*", possibilitat que l'article 137 de la Compilació extén a tots els béns de l'herència.

2on.— *Des del punt de vista geogràfic*, el sistema d'hereu únic no és tan general i, concretament, en bona part de les comarques tarragonines, per raons que no han estat estudiades, el testador acostumava a dividir el patrimoni en llegats entre tots els fills, impossibilitant la consolidació de patrimonis importants, amb el consegüent impacte sociològic, fàcilment constatable, per exemple, en la concentració de la població en nuclis relativament importants, que contrasten amb la implantació "*in situ*", que és normal en l'altre sistema sucesori, que favoreix la vida sobre la mateixa explotació.

El fet ve de lluny i és fruit d'una concepció diferent de l'esquema familiar i del concepte de casa, concebuda aquesta com a nucli central d'aquell. En aquesta línia, per exemple, en els capítols matrimonials típics del Camp de Tarragona el contingut bàsic era totalment diferent del dels capítols de la resta de Catalunya, amb el pacte de l'associació a compres i millores entre els contraents, que, d'una banda, afavoria la divisió, almenys en principi i a la dissolució de la societat conjugal, del patrimoni adquirit onerosament per aquells, i sense el clàssic heretament preventiu, que cobria l'eventual divisió entre els fills, per al cas de mort intestada, d'altra.

Duent el problema a l'àmbit de la mera anècdota personal, em permetré constatar que, en arribar jo a la meua Notaria de Tarragona, el 1.958, després d'exercir durant cinc anys a Ponts, terra de capítols i d'hereu, amb tota la inèrcia dels llocs comuns propis de la matèria, em resultà sorprenent comprovar com allò que una mica més al Nord d'aquest mateix país era el nostre pa de cada dia i, per tant, un valor entès i incontrovertible, no tenia ja el més petit significat, de forma que als meus nous testadors els resultava fins i tot odiós marcar una preferència tan absoluta en favor del primer baró tingut en el seu matrimoni. El fet és interessant i podria ésser demostratiu de la permanència d'una determinada actitud jurídica, contrària al criteri que, per a entendre'ns anomenaré de general, si és connecta amb el text abans transcrit del capítol 27 de les Corts de Montblanc, de 1333, que constatava com, davant la penetració general de la llegítima romana, Tarragona era un dels llocs en els quals continuava aplicant-se la llegítima gòtica.

3er.— *Des del punt de vista econòmic*, aquell desig de manteniment de la unitat patrimonial en la línia recta descendent fou i, en certa manera, segueix essent, certament predominant en bona part de Catalunya, però molt concretat en una societat l'economia de la qual estava basada fonamentalment a la propietat immobiliària rústega. Seria molt interessant disposar de dades fiables sobre quin és el comportament sucesori de la moderna societat comercial i industrial de Catalunya, àdhuc des del moment de la seva aparició en el segle XIX. Recents treballs històrics, fets a partir de l'Arxiu Històric del Col·legi de Notaris de Barcelona, que evidentment han de ser continuats des de l'òptica jurídica, permeten suposar que

les grans famílies industrials del segle passat optaren per uns plantejaments peculiars.

És evident que les possibilitats multiplicadores del sector comercial i, més encara, del sector industrial són molt superiors a les del sector agrari, que sembla imposar plantejaments diferents en la matèria. A través d'un examen jurídic dels documents obrants al nostre Col·legi de Notaris, potser podríem arribar a constatar, en primer lloc, que la posició preferent del pare en l'activitat econòmica va evolucionant vers una actuació compartida amb els fills, de manera que els segons entren aviat en els negocis familiars i contribueixen poderosament a la seva expansió i, així, per exemple, no era infreqüent en aquella societat del segle XIX que algun dels fills fos desplaçat a Madrid, on es podien obtenir les grans concessions, entre elles, les d'obres públiques o de subministres. El contrast amb la família rural, amb l'autoritat vitalícia del pare i la sortida dels cabalers és total. Però és més: sembla constatable que l'accés dels fills als negocis familiars anticipa, en certa manera, el fet successori, que queda així relativament minimitzat. En canvi, per mimetisme amb la manera de procedir de les grans famílies rurals, potser perquè els protagonistes es superposaven, atès que moltes vegades aquestes famílies també s'havien integrat a les noves activitats, a més perquè l'adquisició de diner fresc era sempre positiva, més encara en una època de desenvolupament monetari reduït, sembla que ha d'admetre's la permanència de la importància del document capitular, vehicle normal de la constitució dotal (és a dir, d'aquella adquisició de diner), en general, de quantia important.

De tota manera, el fet és que el desenvolupament industrial és un nou element a tenir en compte a l'hora de reduir als seus justos límits, tot i la seva importància, que ningú no discuteix, el principi de la unitat patrimonial familiar, l'àmbit veritable del qual és, indubtablement o almenys bàsicament, el rural i encara, com hem vist, una part, evidentment important, del territori de Catalunya.

Aquesta constatació és molt important avui, quan és una realitat indiscutida el constant increment, la creixent influència relativa del sector industrial i del serveis (en definitiva, el fet urbà, no rural en la moderna economia de Catalunya, i així és suficient considerar les dades del següent quadre, comparatiu de l'evolució dels percentatges de població activa catalana en els vint anys que van des de 1.955 a 1.975.

POBLACIÓ ACTIVA DE CATALUNYA

	<u>1.955</u>	<u>1.975</u>
Agricultura i pesca	19,56	7,99
Indústria	38,39	42,81
Construcció	6,66	11,65
Serveis	35,39	37,55
	<u>80,44</u>	<u>92,01</u>

Queda clar que, en vint anys, la població agrària de Catalunya cau, a partir d'una proporció d'aproximadament la cinquena part del total, a menys de la meitat d'aquesta participació, restant per sota del 8 per 100. El fet té el seu lògic reflex en el número de persones ocupades, que el 1.975 és solament de 186.400 al sector primari, per 2.086.600 als altres sectors, d'elles, gairebé un milió (926.100) en els serveis i 257.900 a la construcció.

4rt.— Això ens porta de la mà a examinar, tan sols sigui somerament, el problema des d'un *punt de vista sociològic*, a l'objecte de constatar el comportament jurídic que observa en la matèria la moderna societat catalana. I veurem que aquest comportament, com no podia ser d'altra manera, està a la línia exposada, segons pot deduir-se de les dades que ofereixo a continuació.

a) Es indubtable que, des de ja fa temps, es comprova una espectacular caiguda en l'atorgament de capítols matrimonials a Catalunya, segons pot deduir-se de les següents xifres:

CAPÍTOLS SOBRE TOTAL D'INSTRUMENTS (EXCEPTE PROTESTOS)

Província	1.930	1.940	1.950	1.960	1.970	1.979
Barcelona	513 51572	307 61798	336 74226	266 107435	124 212788	372 386687
Girona	291 9627	267 8858	229 12225	141 13186	40 23960	23 48895
Lleida	727 10913	472 8827	526 12634	351 12817	117 16418	74 26131
Tarragona	481 14609	287 15167	280 15832	161 16834	134 27979	132 53150
Total	2012 86721	1333 94650	1371 114917	919 150272	412 283145	601 514863
Per 100	2,32	1,40	1,19	0,61	0,14	0,11

Les xifres són eloqüents i queden en la línia d'allò que s'ha expressat fins ara. Però la decadència definitiva de l'estructuració successòria normal en aquella societat que he intentat delimitar; en últim terme, la decadència del principi d'unitat patrimonial, la quintaessència del qual és la figura de l'hereu, és més evident si pensem que un gran percentatge dels capítols de 1.979 són capítols que no tenen altre objectiu que la regulació "*in extremis*" d'una situació d'anormalitat matrimonial, i ho corrobora, d'una part, l'increment del document a la província de Barcelona, la més urbana del Principat, que arriba a cotes no abastades després de la guerra civil, passant d'una proporció que quedava al voltant de la quarta part del total, a més de la meitat; i d'altra, la pèrdua gradual de la preeminència que ostentava la província de Lleida, la més agrària de Catalunya, pèrdua que ja es constata, en benefici de Tarragona, el 1.970.

b) Com a lògica correspondència i per ser un document més adient amb la implantació urbana de la població, es produeix un increment en el nombre de testaments atorgats, segons resulta, per tota Catalunya, de les següents xifres:

1.930		16.373
1.940		19.104
1.950		19.041
1.960		22.664
1.970		36.220
1.979		65.633

És evident que l'augment de la població ha influït en aquest increment i fins i tot el progrés cultural i l'econòmic, constatable aquest darrer a través de l'accés d'una àmplia capa de la població, abans allunyada dels conceptes jurídics immobiliaris, a la situació de propietaris, essencialment, a través de la propietat horitzontal. Però, tot i això, les xifres últimament oferides, connectades amb les que constaten la caiguda de la regulació del fet successori per mitjà de capítols matrimonials, són determinants i, en certa manera, es relacionen amb la constatació d'una nova actitud: l'existència d'un canvi de rumb molt important en matèria de crida hereditària. És a dir, la decadència del capítol, que suposa, en definitiva, la decadència numèrica de la institució contractual de l'hereu en favor del primer fill baró, està cedint el pas no tant a la institució de tots els fills o de més d'un, sinó a la crida, com hereu, del cònjuge. Serà necessari afegir que estem simplement davant d'una combinació lògica de causes i efectes que ens porten a comprovar la progressiva reducció del fet familiar a l'àmbit de la parella?. Si això és així, és lògic que constatem con les conseqüències jurídiques mantenen una actitud coherent i van pel camí descrit.

Evidentment està per fer un estudi detallat sobre la matèria, però una recent enquesta feta entre tots els Notaris de Catalunya em permet d'afirmar rotundament la certesa d'aquella constatació. Concretament, les respostes que denoten la preferència de la institució d'hereu entre esposos són 21 sobre 25 a la de Girona, 21 sobre 23 a la de Tarragona, 70 sobre 71 a la de Barcelona, exceptuada la capital, i 55 sobre 55 en aquesta. El signe només s'inverteix a la província de Lleida: 8 sobre 17.

Les conseqüències que d'això cap deduir "*de lege ferenda*", per exemple, quant a la modificació de l'ordre de les crides a la successió intestada i quan a la supressió de la llegítima, almenys en cas d'institució del marit o de la dona, em semblen evidents, però són matèries estranyes a aquestes notes i que s'han de deixar per a millor ocasió.

c) Finalment, cal tenir en compte també l'actual estructura d'origen de la societat catalana, integrada, en un percentatge important per gent que, atesa la seva procedència, són totalment aliens al sistema successori tradicional i que, a més, han estat educats en esquemes totalment oposats.

En aquest sentit, cal pensar que la població de Catalunya, que passa del 12,16 per 100 de la total espanyola al 15,81 per 100 entre 1.955 i 1.975, que creix de 3.535.768 habitants de fet en 1.955 a 5.647.573 en 1.975, o sigui una diferència de 2.113.805 persones, dona aquest salt, que representa un increment del 46,65 per 100 en total, a raó del 2,08 per 100 anual de promedi, en base a un creixement vegetatiu de només 938.565 persones (el 20,45 per 100 d'aquell total, amb una tasa del 0,93 per 100 anual), essent producte de la immigració l'augment restant de 1.175.245 persones (el 25,60 per 100 del total, a raó de 1,15 per 100 del promedi anual).

Ara bé, quina és la projecció de tot el que queda aquí exposat sobre l'actual població de les terres de l'antic comptat de Besalú?

Per raons que crec explicables, em limitaré a fer una referència (que d'entrada considero perfectible) a la documentació notarial. D'altra banda cal tenir present que la Notaria de Besalú és amortitzada en la demarcació de 1.967. Les dades es refereixen a més, a les notaries de Banyoles, Olot, Ripoll i Camprodon. Cal pensar, a més, que les notaries d'Olot atenen avui, a través de visites especials, la plaça de Besalú.

Conec les deficiències del sistema escollit, ateses les fortes incidències no agràries de gairebé totes les poblacions indicades, fet que ha de pesar poderosament en les característiques del conjunt de la documentació, la qual cosa degrada, evidentment i d'alguna manera, l'extrapolació de dades a un àmbit més rural.

De tota manera, el quadre que aporto podria ser un punt de partida i evidentment, amb la col·laboració dels notaris afectats, podria fer-se una tria dels documents corresponents a les diferents ocupacions.

El quadre que ofereixo diferencia l'atorgament de capítols, testaments i documents en general, excloses les actes de protests, en dites notaries i en les decennis transcorreguts entre 1.900 i 1.970 i en 1.979; i les xifres que hi ha indicades corresponen als esmentats conceptes, segons els enunciats corresponents, que figuren en el quadre.

IV ASSEMBLEA D'ESTUDIS SOBRE EL COMTAT DE BESALÚ

	BANYOLES			RIPOLL			CAMPRODON			OLOT			BESALÚ		
	Cap.	Testa.	Instru.	Cap.	Testa.	Instru.	Cap.	Testa.	Instru.	Cap.	Testa.	Instru.	Cap.	Testa.	Instru.
1900..			476			286			171			921			172
1910..		11	189		40	269		20	177		159	1.012		3	139
1920..		31	279		37	303		27	185		178	1.188		2	8
1930/5.	27	39	183	12	64	337	12	18	155	98	144	794	2	5	39
1940/5.	25	70	364	13	87	390	—	—	—	74	181	1.079	1	11	32
1950..	40	44	405	8	52	318	6	33	155	90	311	1.185	—	4	11
1960..	9	53	402	4	95	466	6	20	110	33	205	1.227	—	21	85
1970..	2	57	350	6	156	883	—	27	123	8	326	1.752	—	4	17
1979..	—	235	1.498	1	209	1.099	1	55	294	5	532	2.803	—	—	—

Cal tenir present, a part les indicacions fetes, les següents particularitats:

1.- En 1.900 l'estadística de l'època era global i no permet distincions entre classes de documents.

2.- En l'estadística notarial de 1.910 i 1.920 no és possible desglossar els capítols matrimonials que es comprenien en la contractació general. D'altra banda, per igual raó, tampoc es pot desglossar d'aquesta les actes de protest.

3.- Les dades corresponents a Besalú de 1.930 i 1.940 han estat substituïdes per les de 1.935 i 1.945, atès que la notaria de dita població estigué vacant en els períodes compresos entre 1.930 i 1.935 i entre 1.940 i 1.945.

4.- Tot i que la notaria de Besalú fou amortitzada en la demarcació de 30 de Setembre de 1.967, continuà servida per qui llavors n'era titular fins el 25 de Novembre de 1.972, fet que permet donar xifres relatives a 1.970.